

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

PARTENERIATE PENTRU FIECARE COPIL
PARTNERSHIPS FOR EVERY CHILD

RAPORT
de evaluare a legislației Republicii Moldova în vederea
compatibilității cu prevederile
Liniilor Directoare ONU pentru îngrijirea alternativă a copiilor

Autor:
Iurie PEREVOZNIC

CHIȘINĂU
2011

Introducere

În legătură cu a douăzecea aniversare de la adoptarea Convenției cu privire la drepturile copilului din 20 noiembrie 1989, la propinerea Consiliului pentru drepturile omului, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat Liniile Directoare pentru îngrijirea alternativă a copiilor (în continuare Linii directoare sau Ghidul ONU).

Potrivit rezoluției Consiliului pentru drepturile omului A/HRC/11/L.13 din 15 iunie 2009, Liniile Directoare pentru îngrijirea alternativă a copiilor au fost concepute drept orientări pentru politici și practici menite să îmbunătățească aplicarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, precum și a dispozițiilor relevante din alte instrumente internaționale care promovează protecția și bunăstarea copiilor lipsiți de îngrijire părintească sau care sunt expuși riscului de a ajunge într-o astfel de situație, având drept scop realizarea următoarelor obiective:

- menținerea copiilor în îngrijirea familiei biologice sau readucerea lor înapoi la familie, iar în lipsa acestei posibilități, găsirea altei soluții adecvate și permanente, inclusiv adopția;
- în timpul căutării unor soluții permanente, sau în cazul în care acestea nu sunt posibile sau nu sunt în interesul suprem al copilului, să fie identificate și asigurate cele mai potrivite forme de îngrijire alternativă, care să promoveze dezvoltarea copilului;
- încurajarea tuturor părților interesate de protecția socială și bunăstarea copilului - guvernul și societatea civilă, sectorul public și privat - să se aplice mai eficient în acest proces, având în vedere condițiile economice, sociale și culturale existente.

Realizarea eficientă la nivel național a cerințelor Liniilor directoare implică, de rând cu altele, asigurarea unui cadru regulatoriu corespunzător.

Prezentul raport de evaluare își propune analiza cadrului normativ național în domeniul ocrotirii copiilor rămași fără îngrijire părintească din perspectiva corespunderii standardelor prevăzute în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, identificarea discrepanțelor de ordin juridic, dar și a dificultăților în implementarea prevederilor legislației.

Recomandările de perfecționare a cadrului juridic, au drept scop îmbunătățirea mecanismului de implementare la nivel național a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, contribuind în acest fel la asigurarea respectării angajamentelor internaționale în domeniul protecției drepturilor omului, asumate de către Republica Moldova.

I. Cerințele Liniilor directoare ONU pentru îngrijirea alternativă a copiilor.

Liniile directoare ONU pentru îngrijirea alternativă a copiilor, dezvăluie o descriere detaliată a cerințelor de îngrijire a copiilor rămași fără ocrotirea părintească, care se rezumă la următoarele subiecte principale:

1. Principii generale și noțiuni

Liniile directoare ONU pentru îngrijirea alternativă a copiilor recunosc familia drept mediul natural pentru creșterea, bunăstarea și protecția copiilor, prescriu necesitatea menținerii copilului în familia biologică, impun statului să asigure familiei acces efectiv la forme de sprijin adecvate, inclusiv pe calea dezvoltării relațiilor de cooperare la nivel intern și extern, prin elaborarea și realizarea politicilor cuprinzătoare de protecție și asigurare a bunăstării copilului și identificarea surselor necesare pentru aceasta.

Ghidul ONU dă noțiunea unor termeni de referință, explică modul de determinare a interesului superior al copilului, în acest fel, evidențiind importanța deosebită a acestui principiu.

Prevederile Liniilor directoare sunt aplicabile, fără nici o discriminare în baza oricărui statut al copilului sau al părinților, la organizarea îngrijirii formale a copiilor până la 18 ani (în anumite cazuri sub această vârstă, iar uneori și după această vârstă – celor care mai au nevoie de îngrijire într-o perioadă de tranziție).

2. Promovarea îngrijirii copilului de către părinți, prevenirea separării copilului de familie

Liniile directoare obligă statele să realizeze politici de sprijin și consolidare a familiilor (abordarea cauzelor abandonului, părăsirii și separării copilului de părinți, asigurarea înregistrării nașterilor, accesului la locuință, asistenței medicale și sociale corespunzătoare, instruirea, combaterea sărăciei și discriminării). În acest scop este necesară dezvoltarea rețelei de servicii de consolidare a familiei (cursuri pentru părinți, oportunități de angajare, asistență socială, etc.) și servicii de susținere a familiei (îngrijire de zi, servicii de mediere și consiliere, tratament a abuzului de alcool și substanțe narcotice, servicii pentru părinți și copii cu dizabilități, etc.), atenție sporită urmând să se acorde necesităților familiilor monoparentale și părinților adolescenți. Este necesară crearea condițiilor pentru asigurarea îngrijirii pe timp de zi, școlarizarea pe tot timpul zilei, asigurarea altor forme de îngrijire temporară. Profesorii trebuie instruiți pentru a putea depista situații de abuz, neglijare, exploatare, risc de abandon, etc.

Evaluarea situației copilului și familiei în situații de risc, trebuie să fie realizată în baza unor criterii bine definite. Pentru cazurile când părinții vor să renunțe la copil, să existe mecanisme de asistență socială și consiliere, pentru a încuraja părinții să aibă grijă în continuare de copil și mecanisme de identificare, după caz, a altor membri ai familiei extinse care să-l preia în îngrijire.

Trebuie de asigurat protecția copiilor în cazul când îngrijitorul este privat de libertate. Copiii născuți în închisoare nu trebuie să fie tratați ca și privați de libertate.

Orice decizie de îndepărtare a copilului de familie contrar voinței părintelui trebuie să fie luată de o instanță competentă, fiind pasibilă de control judiciar.

3. Aplicarea formei potrivite de îngrijire alternativă

Liniile directe insistă asupra necesității de a decide aplicarea formei de îngrijire alternativă a copilului, doar în cazul când au fost epuizate toate măsurile de a-l menține în familia biologică, luând în considerație interesul superior al copilului. Lipsurile financiare nu trebuie să fie singura justificare de luare a copilului de la îngrijirea părintească, ci mai degrabă să fie un semn pentru acordarea sprijinului necesar familiei. Copilul nu trebuie să fie nici pentru un moment fără protecția tutorelui sau unui organ abilitat.

La identificarea formei alternative de îngrijire trebuie să se asigure păstrarea copilului cât mai aproape de locul său de reședință obișnuit, facilitând contactul și potențiala reîntegrare în familie. Copilului trebuie să i se asigure locuință stabilă, tratament demn și protecție contra abuzului și neglijenței. Îndepărtarea din familie, ca și ultim remediu, trebuie să fie temporară și, după posibilități, cât mai scurtă, iar decizia să fie periodic revizuită. Frații nu trebuie în principiu să fie separați. Copiilor sub 3 ani trebuie să li se asigure doar îngrijire alternativă bazată pe familie.

Copiii aflați în îngrijire neformală beneficiază în egală măsură de protecție și acces adecvat la serviciile necesare.

Formele de îngrijire alternativă trebuie să aibă la bază standarde de evaluare, planificare individualizată și revizuire riguroasă. Planul să indice obiectivele plasamentului și măsurile de realizare. Îngrijirea temporară să fie analizată periodic și profund pentru a decide oportunitatea rămânerii în continuare a copilului. Formele de îngrijire alternativă trebuie să fie asigurate cu personal calificat.

Trebuie instituită o procedură standard pentru plasarea în îngrijire alternativă și elaborat un Cod de conduită al îngrijitorilor. Oricare din formele de îngrijire alternativă trebuie să fie exercitată cu maximă atenție de către specialiști pregătiți, care să încurajeze contactul copilului cu familia, cu oamenii apropiați și persoanele cunoscute. Copilului trebuie să-i fie asigurată alimentarea corespunzătoare, îngrijire medicală necesară, acces la educație și instruire (formală, non-formală și profesională), asigurarea nevoilor spirituale și religioase, dreptul la intimitate. Să aibă informație despre originea sa, să i se asigure dreptul la identitate. Localurile să răspundă condițiilor de igienă și securitate. Copilul trebuie să aibă acces la o persoană de

încredere, căreia să i se poată destăinui, să poată depune plângeri asupra condițiilor de îngrijire și tratament.

a) Îngrijirea pe bază de familie

Potrivit Ghidului ONU, în situația când părinții nu-s în stare să decidă pentru copil, trebuie desemnată o persoană sau entitate competentă (instituție), care să decidă pentru copil, după consultarea cu el, asigurându-i-se supravegherea necesară.

Este necesar în acest scop un mecanism de desemnare a persoanei sau entității. Numirea să fie efectuată de către autoritățile competente și supravegheată direct de către acestea sau prin intermediul unor entități acreditate în mod oficial, inclusiv organizații neguvernamentale. Responsabilitatea pentru acțiunile persoanei fizice sau entității în cauză trebuie să revină organului de desemnare. Persoanele desemnate trebuie să fie repute, cu abilități de lucru cu copiii, instruite și asistate profesional, pentru a sigura asistența și reprezentarea corespunzătoare a copilului.

Instituțiile trebuie să fie înregistrate, iar funcționarea lor să fie autorizată de către serviciile de asistență socială. Activitatea fără înregistrare sau fără autorizație este pedepsită prin lege. Autorizația trebuie revizuită periodic, în vederea respectării condițiilor de funcționare a instituției, recrutarea și calificarea personalului, condițiile de îngrijire și gestiunea financiară.

Instituția trebuie să aibă scrise obiectivele și regulile de funcționare, recrutare, instruire și control al îngrijitorilor. Modul de finanțare să nu încurajeze plasarea inutilă a copilului sau șederea lui prelungită. Specialiștii și personalul la angajare trebuie să fie periodic instruiți și evaluați cuprinzător dacă sunt potriviți pentru lucrul cu copiii. Dosarul copilului cu informația despre familie, rezultatele evaluărilor și deciziile, trebuie să-l urmărească pe toată perioada de îngrijire, fiind în același timp luate măsuri pentru asigurarea confidențialității datelor personale ale copilului.

Autoritatea competentă trebuie să stimuleze implicarea pe larg a asistenței parentale profesionale și să asigure în fiecare localitate o rezervă de asistenți parentali profesioniști. Trebuie încurajată înființarea asociațiilor de asistenți parentali profesioniști și motivarea lor de a se implica activ în soluționarea problemelor la nivel de comunitar.

b) Îngrijirea rezidențială

Liniile directoare prescriu necesitatea organizării îngrijirii rezidențiale în instituții rezidențiale mici, care să fie mai aproape de nevoile copiilor și să asigure un mediu cât mai aproape de familie. Instituția rezidențială trebuie să aibă ca și obiective oferirea serviciilor de

îngrijire temporară, contribuția activă la reîntegrarea copilului în familie sau asigurarea plasării lui într-un cadru familial alternativ, inclusiv adopție.

Îngrijirea rezidențială trebuie limitată la cazuri când este în mod specific potrivită. Pentru a se asigura că se fac numai admiteri adecvate în instituția rezidențială, copilul trebuie supus unei proceduri riguroase de preselecție. Este interzisă recrutarea și acostarea copiilor pentru a fi plasați în îngrijire rezidențială de către instituții sau persoane fizice. Copilul care are exclusiv nevoie de protecție și îngrijire alternativă trebuie găzduit separat de copiii care sunt supuși sistemului de justiție penală.

Este necesar să fie angajat numărul necesar de îngrijitori pentru a putea fi asigurată atenție individualizată și posibilitate copilului de a păstra legătura cu un îngrijitor. Îngrijitorii trebuie să fie pregătiți pentru a realiza eficient scopurile și obiectivele instituției rezidențiale.

4. Inspecția și monitorizarea serviciilor de îngrijire alternativă

O atenție deosebită Liniile directoare acordă inspecției și monitorizării activității de îngrijire alternativă a copiilor, în vederea asigurării serviciilor corespunzătoare din punct de vedere cantitativ și calitativ.

În acest sens se cere efectuarea controalelor de către specialiști pregătiți. Controlorii să fie responsabili în fața unei autorități publice și să poată desfășura controale planificate și inopinate. Procedura de înfăptuire a controalelor să prevadă posibilitatea de a avea discuții atât cu îngrijitorii, cât și cu copiii în condiții de confidențialitate. Inspecția trebuie să contribuie nu doar la depistarea neajunsurilor, dar și la formarea profesională a îngrijitorilor. Concomitent, trebuie să fie asigurat la nivel național un mecanism independent de monitorizare a procesului de îngrijire alternativă a copiilor, care să răspundă cerințelor Principiilor de la Paris.

5. Reintegrarea copilului în familie

În conformitate cu cerințele Liniilor directoare, întoarcerea în familie a copilului plasat pentru îngrijire alternativă, trebuie să fie precedată de evaluarea cazului de către o persoană sau o echipă multidisciplinară, care să decidă dacă reintegrarea copilului este posibilă, ce măsuri ar implica acest lucru și cine urmează să supravegheze acest proces.

6. Perioada post-îngrijire

Ghidul ONU indică asupra necesității de a asigura pregătirea copilului pentru viața post-îngrijire (aptitudini sociale și de viață), cât mai devreme posibil, în orice caz, cu mult înainte de plecarea lui din mediul de îngrijire. Copiilor trebuie să li se asigure instruire și formare

profesională, pentru ai ajuta ulterior să se descurce și să aibă venituri proprii. Tinerii care pleacă din îngrijire trebuie încurajați să participe la planificarea vieții post-îngrijire și integrarea deplină în comunitate. Lor trebuie să li se asigure acces la servicii sociale, juridice și de sănătate, precum și un anumit sprijin financiar în perioada post-îngrijire.

Copiii cu nevoi speciale, cum ar fi cei cu dizabilități, trebuie să beneficieze de un sistem adecvat de sprijin, pentru a se evita instituționalizarea inutilă. Sectorul public și cel privat trebuie încurajate, inclusiv prin stimulente, să angajeze copii proveniți de la diferite servicii de îngrijire, în special copii cu nevoi speciale.

Ori de câte ori este posibil, trebuie de implicat persoane pregătite, pentru a ajuta copilul să facă față situației, atunci când părăsește serviciul de îngrijire.

7. Îngrijirea copilului aflat în străinătate

Liniile directoare sunt aplicabile și cazurilor de plasare a unui copil în îngrijire într-o altă țară, fie pentru tratament medical, găzduire temporară, îngrijire temporară sau orice alt motiv.

Copiii neînsoțiți sau separați, aflați în străinătate, trebuie să beneficieze în principiu de același nivel de protecție și îngrijire ca și copiii originari din țara gazdă. Ei nu trebuie să fie, privați de libertate doar pentru că au încălcat o lege care reglementează accesul și șederea pe teritoriul țării.

Îndată după identificare, copilului neînsoțit trebuie să i se asigure reprezentarea necesară în procesul de determinare a statutului și în procesul decizional. El trebuie să fie luat în îngrijire, concomitent urmând a fi întreprinse acțiunile necesare pentru a căuta familia și a restabili legăturile cu aceasta, după caz implicând serviciile consulare sau, în lipsa acestora, a reprezentanților legali ai țării de origine.

Plasarea în adopție a copilului neînsoțit sau separat nu poate fi considerată ca o opțiune adecvată, decât doar după ce a fost epuizată posibilitatea de a determina locul părinților săi, a familiei extinse sau a îngrijitorilor.

Pentru asigurarea protecției adecvate a copilului în astfel de situații, este necesară aderarea la Convenția de la Haga din 19 octombrie 1996 privind competența, legislația aplicabilă, recunoașterea, aplicarea și cooperarea cu privire la răspunderea părintească și măsurile de protecție a copiilor.

II. Reflexie generală asupra cadrului legislativ național în domeniul drepturilor copiilor.

Constituția Republicii Moldova stabilește că, familia se întemeiază, inclusiv pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor, și beneficiază de ocrotire din partea societății și a statului. Statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri îndeplinirea de către familie a obligațiilor ce-i revin. Toți copiii, inclusiv cei născuți în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială. Toate preocupările privind întreținerea, instruirea și educația copiilor orfani și a celor lipsiți de ocrotire părintească revin statului și societății, în acest sens stimulându-se dezvoltarea instituțiilor necesare. Formele de asistență socială pentru copii se stabilesc prin lege¹.

Astfel, Legea Supremă a țării noastre scoate în evidență sarcina prioritară a familiei biologice, a părinților și persoanelor care îi înlocuiesc, de a asigura ocrotire și bunăstare copilului, și în același timp atribuie în obligația statului de a interveni complementar, iar în cazurile necesare în mod direct, prin intermediul autorităților publice abilitate prin lege să asigure protecția drepturilor copiilor, atunci când acest lucru este necesar, în special când acțiunile sau inacțiunile părinților constituie o sursă de pericol pentru viața și sănătatea copilului.

Normele constituționale de referință materializează la nivel național prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, potrivit căreia familia este mediul natural pentru creșterea, bunăstarea și protecția copiilor, iar statul trebuie să asigure accesul familiilor la formele de sprijin necesare pentru acordarea îngrijirii, eforturile urmând a fi îndreptate spre menținerea copilului sau reîntoarcerea lui în îngrijirea părinților, sau, atunci când este cazul, a familiei extinse. În cazul în care propria familie a copilului nu este în măsură, chiar și cu sprijin adecvat, să-i ofere îngrijirea adecvată, abandonează sau respinge copilul, statul este responsabil pentru protejarea drepturilor copilului și asigurarea îngrijirii alternative adecvate.

În scopul implementării eficiente la nivel național a standardelor internaționale privind asigurarea drepturilor copilului, Republica Moldova a ratificat mai multe tratate internaționale, printre care:

- Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989;
- Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale, adoptată la 29.05.1993 la Haga;
- Convenția privind obținerea pensiei de întreținere în străinătate, adoptată la 20.06.1956 la New York;

¹Constituția Republicii Moldova, art.48-50;

- Convenția europeană asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei, adoptată la 15.10.1975 la Strasbourg;
- Convenția europeană asupra recunoașterii și executării deciziilor privind supravegherea copiilor și restabilirea supravegherii copiilor, adoptată la 20.05.1980 la Luxemburg;
- Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 183 privind revizuirea Convenției (revizuită) asupra protecției maternității din 1952, adoptată la 15.06.2000 la Geneva.
- Acordul privind garanțiile drepturilor cetățenilor la primirea indemnizațiilor sociale, compensațiilor pentru familiile cu copii și a pensiilor alimentare, încheiat între statele membre ale CSI la 09.09.1994 la Moscova ș.a.

Republica Moldova a adoptat mai multe documente strategice în domeniul protecției drepturilor copilului, inclusiv:

- Strategia națională privind protecția copilului și familiei, aprobată prin HG nr.727 din 16.06.2003, având printre obiective dezvoltarea/armonizarea cadrului legal în domeniul protecției copilului și familiei și asigurarea implementării depline a Convenției ONU și altor acte normative internaționale privind drepturile copilului și familiei;
- Strategia Națională a Sănătății Reprodusei, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.913 din 26.08.2005, unul din obiectivele căreia este sănătatea sexual-reproductivă a adolescenților și tinerilor;
- Programe Naționale cu privire la măsurile de profilaxie și control a infecției HIV/SIDA și infecțiilor cu transmitere sexuală pe anii 2006-2010 și 2011-2015, care includ activități și strategii prioritare orientate spre protecția și asigurarea intereselor superioare ale copiilor, având printre priorități dezvoltarea infrastructurii și a capacităților de acordare a asistenței medicale, sociale și de îngrijire paliativă a copiilor afectați de HIV/SIDA și membrilor familiilor lor;
- Strategia națională și Planul de acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului pe anii 2007-2012, aprobate prin HG nr.784 din 09.07.2007, care urmărește scopul asigurării și respectării dreptului copilului de a crește în mediul familial, prin implementarea, ca și direcții de acțiune, a dezinstituționalizării copiilor, restructurarea instituțiilor rezidențiale, recalificarea personalului instituțiilor rezidențiale, dezvoltarea serviciilor sociale comunitare, perfecționarea sistemului de protecție socială a copiilor și familiilor cu copii;
- Politica Națională de Sănătate, aprobată prin HG nr. 886 din 06.08.2007, care scoate în evidență întrebări referitoare la sănătatea copiilor și adolescenților;

- Strategia națională privind acțiunile comunitare pentru susținerea copiilor aflați în dificultate pe anii 2007-2014, aprobată prin HG nr.954 din 20.08.2007, elaborată în vederea promovării politicilor relevante pentru creșterea bunăstării copilului aflat în dificultate și axată pe domeniile importante pentru bunăstarea copilului - educație, protecție socială și sănătate;

- Programul Național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale pe anii 2008-2012, aprobat prin HG nr.1512 din 31.12.2008, care dezvăluie o politică clară de susținere a persoanelor în dificultate prin prestarea serviciilor sociale eficiente și de calitate înaltă, în scopul oferirii sprijinului necesar persoanelor pe termen scurt sau lung, pentru a-și satisface nevoile sociale, a reduce excluziunea socială și a-și îmbunătăți calitatea vieții. Sistemul integrat de servicii sociale are menirea de a contribui la realizarea de către Republica Moldova a angajamentelor asumate în Strategia națională privind reformarea sistemului de îngrijire rezidențială a copilului 2007-2012 și Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, etc.

Implementarea eficientă a normelor internaționale și constituționale, a strategiilor și programelor naționale în domeniul protecției drepturilor copilului, are sorți de izbândă în condițiile asigurării cadrului juridic adecvat. Instrumentarul regulatoriu autohton, fiind în proces continuu de perfecționare, în mare parte răspunde rigorilor. Bunăoară, relațiile juridice care se produc din evenimente ce influențează nemijlocit starea copilului, începând cu procedura de înregistrare a actelor de stare civilă: nașterea, schimbarea numelui și/sau a prenumelui copilului², determină implicarea prioritară a părinților. Astfel, obligația de a declara nașterea copilului revine în primul rând părinților și doar dacă părinții nu au posibilitatea de a declara personal nașterea copilului, declarația respectivă se face de către rudele părinților sau o altă persoană împuternicită de ei³.

Codul familiei stabilește drepturi și obligații egale ale ambilor părinți față de copii, inclusiv de a-i educa conform propriilor convingeri, indiferent de faptul dacă copiii sunt născuți în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat⁴. Părinții poartă răspundere pentru dezvoltarea fizică, intelectuală și spirituală a copiilor, având prioritate la educația lor față de oricare alte persoane⁵. În scopul protecției drepturilor copilului născut în afara căsătoriei este stabilită prezumția paternității. Această prezumție poate fi înlăturată la înregistrarea nașterii doar printr-o declarație comună a soților/foștilor soți, depusă personal organului care urmează să înregistreze nașterea respectivă. Copilul dobândește numele de

² Art.4 din Legea privind actele de stare civilă 100/26.04.2001 //Monitorul Oficial 97-99/765, 17.08.2001.

³ Art.22 din Legea privind actele de stare civilă 100/26.04.2001.

⁴ Codul familiei, art. 58.

⁵ Ibidem, art.60.

familie al părinților, iar prenumele este stabilit de către aceștia. Dacă părinții au nume de familie diferite, copilului i se va da numele de familie al tatălui sau al mamei, pe baza înțelegerii dintre ei. Pe baza cererii comune a părinților (sau a unuia dintre ei), oficiul de stare civilă poate schimba numele de familie și/sau prenumele copilului. La cererea adoptatorilor, instanța judecătorească poate schimba numele și prenumele copilului adoptat, atribuindu-i numele de familie al adoptatorilor sau al unuia dintre ei, dacă aceștia poartă nume de familie diferite.

Toți copiii sunt egali în drepturi fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, sex, limbă, religie, convingeri, avere sau origine socială⁶. Statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viață adecvat, întreprinde acțiuni în vederea acordării de ajutor părinților, precum și altor persoane responsabile de educația și dezvoltarea copiilor⁷. Și Legea cu privire la tineret proclamă egalitatea tinerilor în drepturi civile și politice, participarea tineretului, inclusiv prin structurile sale reprezentative, la elaborarea, promovarea și realizarea politicii și programelor de dezvoltare a societății și, în special, a programelor ce țin de dezvoltarea armonioasă a tinerilor; accesul liber al fiecărui tânăr la serviciile sociale, la instruire, educație, la dezvoltare spirituală și fizică, la ocrotire a sănătății, la pregătire profesională și plasare în câmpul muncii, la susținere materială și financiară, asigurarea cu locuință, promovarea și stimularea tinerelor talente, etc⁸. Statul și-a asumat obligațiunea de susținere a familiei tinere prin: acțiuni de pregătire a tinerilor pentru viața de familie; educația sexuală a tinerilor și acțiuni de ocrotire a sănătății reproductive a tinerelor femei; sistem de subvenții pentru familiile tinere cu copii; acoperirea dobânzii bancare la creditele acordate tinerelor familii de către instituțiile financiare pentru construcția sau procurarea de locuință⁹ etc.

Legislația civilă a Republicii Moldova este întemeiată pe recunoașterea necesității de realizare liberă a drepturilor civile, garantarea restabilirii persoanei în drepturile în care a fost lezată și apărarea judiciară a lor¹⁰. Apărarea drepturilor civile încălcate se face pe cale judiciară¹¹. Codul civil acordă copiilor posibilitatea de a dobândi capacitatea de exercițiu până la împlinirea vârstei de 18 ani pe calea emancipării; asigură dreptul copiilor cu vârsta cuprinsă între 7-14 ani și 14-16 ani de a încheia anumite acte juridice fără participarea reprezentanților legali. Codul civil mai prevede și un drept esențial al copilului, și anume, dreptul la moștenire, oferind posibilitatea de a beneficia de acest drept și copilului abia conceput.

⁶ Art.3 din Legea privind drepturile copilului nr.338/15.12.94 //Monitorul Oficial 13/127, 02.03.1995.

⁷ Ibidem, art.2.

⁸ Art.4 din Legea cu privire la tineret nr. 279/11.02.99 //Monitorul Oficial 39-41/169, 22.04.1999.

⁹ Legea cu privire la tineret, art.12.

¹⁰ Art.1 din Codul civil. Cartea întâi - Dispoziții generale (art.1-283) 1107/06.06.2002 //Monitorul Oficial 82-86/661, 22.06.2002.

¹¹ Ibidem, art. 10.

Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime¹². Pentru asigurarea unui proces echitabil, examinarea în termen rezonabil a cauzelor de apărare a drepturilor încălcate sau contestate, a libertăților și a intereselor legitime ale persoanelor, consolidarea legalității și a ordinii de drept, a fost adoptat Codul de procedură civilă al Republicii Moldova¹³. Drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanelor care nu au capacitate deplină de exercițiu și ale celor limitate în capacitatea de exercițiu sunt apărute în instanță de către părinți, adoptatori, tutori sau curatori, alte persoane cărora acest drept le este acordat prin lege¹⁴. Legislația procesual civilă acordă copilului posibilitate, începând cu vârsta de 16 ani, de a se adresa de sine stătător în instanță pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime.

Codul muncii atribuie în obligația angajatorului să stabilească ziua sau săptămâna de muncă parțială, la rugămintea femeii gravide, a salariatului care are copii în vârstă de până la 14 ani sau copii invalizi (inclusiv aflați sub tutelă), retribuirea muncii în aceste cazuri efectuându-se proporțional timpului lucrat sau în funcție de volumul lucrului făcut. Legislația muncii nu admite concedierea, în condițiile art.86 CM, a salariatului în perioada aflării lui în concediu de maternitate, în concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani, în concediu suplimentar neplătit pentru îngrijirea copilului în vârstă de la 3 la 6 ani și interzice expres concedierea femeilor gravide, a femeilor care au copii în vârstă de până la 6 ani și a salariaților care îngrijesc copii în vârstă de până la 6 ani, cu excepția cazurilor de lichidare a unității¹⁵. Sunt interzise deplasările în interes de serviciu a femeilor gravide și angajaților cu copii de până la 3 ani. De asemenea, Codul muncii, nu permite angajaților care au copii în vârstă de până la 3 ani, iar celor care au copii în vârstă de până la 6 ani și copii invalizi, doar cu acordul lor scris, să lucreze pe timp de noapte (art.103 CM), în zilele de repaus (art.110 CM), în zilele de sărbătoare nelucrătoare (art.111 CM). Angajatorul este obligat să informeze în scris acești salariați despre dreptul lor de a refuza munca suplimentară (art.105 CM), munca în tură continuă (art.318 CM). Angajații, care au 2 și mai mulți copii în vârstă de până la 16 ani, conform art.116 CM, concediile de odihnă anuală li se acordă doar în perioada de vară sau, în baza cererii scrise, în orice altă perioadă a anului. Potrivit art.250 CM, persoanele care îngrijesc copii în vârstă de până la 3 ani, în cazul când nu au posibilitate să-și îndeplinească obligațiile

¹² Constituția Republicii Moldova, art. 20.

¹³ Codul de procedură civilă al Republicii Moldova 225/30.05.2003 //Monitorul Oficial 111-115/451, 12.06.2003.

¹⁴ Ibidem, art.79.

¹⁵ Codul muncii, art.251.

funcționale la locul său de muncă, sunt transferate la un alt loc de muncă, menținându-li-se salariul mediu de la locul de muncă precedent până când copilul împlinește vârsta de 3 ani.

În Republica Moldova învățământul general obligatoriu, învățământul liceal, profesional și superior de stat este accesibil tuturor copiilor, pe bază de merit, dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revenind părinților lor¹⁶. Învățământul, potrivit legislației în domeniu¹⁷, urmărește pregătirea copilului pentru a-și asuma responsabilitățile vieții într-o societate liberă, în spiritul înțelegerii, păcii, toleranței, egalității între sexe și prieteniei între toate popoarele și grupurile etnice, naționale și religioase, educarea stimei față de părinți etc.

Potrivit legislației de ocrotire a sănătății¹⁸, familia are dreptul la ocrotirea sănătății membrilor ei. Pentru ocrotirea sănătății persoanelor care se căsătoresc și a urmașilor lor, instituțiile medico-sanitare acordă consultații prenuptiale referitoare la căsătorie și la planificare familială, efectuează examenul medical obligatoriu gratuit¹⁹. Grija de sănătatea copilului, de dezvoltarea lui prenatală, de educația lui fizică, spirituală și morală, obligația de a cultiva copilului un mod sănătos de viață revine în egală măsură ambilor părinți. La solicitarea instituțiilor medico-sanitare, părinții trebuie să prezinte copilul pentru examinare medicală și aplicare a măsurilor de profilaxie²⁰. Statul stimulează maternitatea, ocrotește sănătatea mamei și a copilului, creează femeilor condiții de îmbinare a muncii cu maternitatea, le garantează apărarea drepturilor, susținere morală și materială²¹. Instituțiile medico-sanitare asigură asistență medicală calificată femeii în cursul sarcinii, la naștere, după naștere și ajutor curativ-profilactic mamei și nou-născutului²². În contextul funcționării asigurării obligatorii de asistență medicală, copiii cu vârsta până la 18 ani beneficiază de asistență medicală gratuită în limita Pachetului unic al serviciilor medicale de bază, care prevede inclusiv supravegherea dezvoltării fizice și psihomotorii a copilului, imunizarea acestora conform calendarului de vaccinare, asistența medicală la domiciliu și prescrierea de medicamente compensate pentru copiii de vârsta 0-5 ani, etc. În cazul tratării în staționar a copilului în vârsta de până la 3 ani sau a copilului grav bolnav de o vârstă mai mare care are nevoie, conform avizului medical, de îngrijire suplimentară, mama (tatăl) are dreptul să fie alături de copil în unitatea medicală. În cazul imposibilității spitalizării sau lipsei de indicații pentru tratament în staționar, mama sau un alt membru al familiei pot fi scutiți de lucru²³.

¹⁶ Art.35 din Constituția Republicii Moldova.

¹⁷ Art.5 din Legea învățământului 547/21.07.95 //Monitorul Oficial 62-63/692, 09.11.1995.

¹⁸ Art. 17 din Legea ocrotirii sănătății 411/28.03.95 //Monitorul Oficial 34/373, 22.06.1995.

¹⁹Ibidem,art.46.

²⁰ Art.47din Legea ocrotirii sănătății

²¹Ibidem, art.48.

²² Ibidem, art.49.

²³ Ibidem, art.51.

Asigurarea accesului echitabil la serviciile de sănătate publică pentru toți cetățenii țării, promovarea sănătății, informarea și educația pentru sănătate, protecția sănătății mamei și copilului, se regăsesc printre principiile de bază ale politicii de stat și domeniile prioritare în activitatea de supraveghere a sănătății publice²⁴. Curriculumurile de instruire preșcolară, generală, preuniversitară și universitară trebuie să prevadă cursuri obligatorii în domeniul promovării sănătății²⁵.

Legea cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială²⁶ stabilește cuplului familial ori persoanei individuale (femeie, bărbat) dreptul de a decide nașterea copiilor, inclusiv numărul lor ori refuzul de a concepe copii. Minorii au dreptul la ocrotirea sănătății lor reproductive și la educație sexuală, care se efectuează de către persoane cu studii speciale în comun cu familia și instituțiile de învățământ, după programe special elaborate și ținându-se seama de vârsta, sexul, particularitățile psihologice ale minorilor și de doleanțele părinților²⁷.

Dreptul copilului de a-și exprima opinia în vederea soluționării problemelor în familie care îi ating interesele și de a fi audiat în cursul dezbatelor judiciare sau administrative este consfințit în Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15.12.1994 și în Codul familiei. Actele legislative menționate conțin un șir de prevederi, care invocă necesitatea respectării dreptului la opinie al copilului, care a atins vârsta de 10 ani, dacă aceasta nu contravine intereselor lui.

Legislația națională stabilește copilului libertatea gândirii și conștiinței, dreptul copiilor la asociere. Dreptul copilului de a-și alege confesiunea nu poate fi îngrădit sub nici o formă. Nici un copil nu poate fi constrâns să adere la o religie sau alta contrar convingerilor sale. Legea cu privire la asociațiile obștești nr. 837 din 17.05.1996 permite copiilor care au atins vârsta de 10 ani să fie membri (participanți) ai asociațiilor de copii, iar celor cu vârsta de la 14 ani să fie membri (participanți) ai organizațiilor de tineret.

Legea penală și procesual penală conține reglementări menite să asigure un tratament favorabil copiilor aflați în conflict cu legea. Dispoziția normei penale se aplică în privința copiilor, de regulă, doar când măsurile cu caracter educativ, ca și elemente ale justiției restaurative, nu aduc efectul scontat.

Fiecărui copil îi este garantat dreptul la un proces echitabil, în orice cauză penală. Principiul, potrivit căruia copilul trebuie să fie reprezentat corespunzător și ascultat în cadrul

²⁴Lege privind supravegherea de stat a sănătății publice 10/03.02.2009 //Monitorul Oficial 67/183, 03.04.2009.

²⁵ Ibidem, art.47.

²⁶ Legea cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială nr. 85 din 24.05.2001Monitorul Oficial 90- 91/697, 02.08.2001.

²⁷ Art.8 din Legea cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială.

oricărei proceduri ce îl afectează, este unul prioritar. Reținerea minorului, care nu poate depăși 24 de ore, precum și arestul preventiv, sunt măsuri procesuale de constrângere care se aplică minorilor doar în cazuri excepționale. La stabilirea pedepsei cu închisoarea pentru minori, termenul se calculează din maximul pedepsei, redus la jumătate. Pedepsa definitivă în cazul concursului de infracțiuni pentru minori nu poate depăși 12 ani și 6 luni, iar în cazul cumulului de sentințe - 15 ani.

Potrivit Codului familiei, părinții au drepturi și obligații egale față de copii și poartă răspundere pentru dezvoltarea lor fizică, intelectuală și spirituală. Drepturile părinților nu pot fi exercitate contrar intereselor copilului lor. Părinții nu pot prejudicia sănătatea fizică și psihică a copilului. Metodele de educație a copilului, alese de părinți, exclud comportamentul abuziv, insultele și maltratarile de orice fel, discriminarea, violența psihică și fizică, antrenarea în acțiuni criminale, inițierea în consumul de băuturi alcoolice, folosirea substanțelor stupefiante și psihotrope, practicarea jocurilor de noroc, cerșitul și alte acte ilicite. Toate problemele privind educația și instruirea copilului se soluționează de către părinți de comun acord, ținându-se cont de interesele și de doleanțele copilului. Părinții poartă răspundere, în cazul când exercitarea drepturilor lor este în detrimentul intereselor copilului. Dacă părinții au fost decăzuți din drepturile părintești, copilul se pune la dispoziția autorității tutelare.

Părinții pot fi decăzuți din drepturile părintești în temeiurile expres prevăzute în Codul familiei și în alte cazuri când aceasta o cere interesele copilului. Decăderea din drepturile părintești are loc pe cale judecătorească. Copilul ai cărui părinți (unul dintre ei) sunt decăzuți din drepturile părintești păstrează toate drepturile patrimoniale bazate pe rudenția cu părinții și rudele sale firești, inclusiv dreptul la succesiune. Întrevederile părinților decăzuți din drepturile părintești cu copilul lor pot avea loc numai cu permisiunea autorității tutelare, care poate și să nu aprobe aceste întrevederi dacă constată că fiind contrare intereselor copilului. Părinții pot fi restabiliți în drepturile părintești dacă au încetat împrejurările care au condus la decăderea lor din aceste drepturi și dacă restabilirea în drepturile părintești este în interesul copilului.

Instanța judecătorească poate hotărî luarea copilului de la părinți fără decăderea acestora din drepturile părintești, la cererea autorității tutelare, dacă aflarea copilului împreună cu părinții prezintă pericol pentru viața și sănătatea lui. În situația de pericol iminent pentru viața și sănătatea copilului, autoritatea tutelară poate decide luarea copilului de la părinți în regim de urgență, comunicând acest fapt procurorului în termen de cel mult 24 de ore. În acest caz, autoritatea tutelară, în termen de 7 zile, va iniția o acțiune în instanța judecătorească privind decăderea din drepturile părintești sau luarea copilului de la părinți fără decăderea lor din aceste drepturi. În caz că instanța respinge acțiunea, copilul se înapoiază părinților.

De asemenea, Codul familiei stabilește obligația părinților de a-și întreține copiii minori. Modul de plată a pensiei de întreținere se determină prin contract încheiat între părinți sau se încasează pe cale judecătorească, la cererea unuia dintre părinți, a tutorelui copilului sau a autorității tutelare.

În anul 2011 a intrat în vigoare Legea privind regimul juridic al adopției nr.99 din 28.05.2010. Legea menționată permite adopția numai a copiilor minori, cu excepția cazurilor, când copilul adoptat a obținut capacitatea deplină de exercițiu până la vârsta de 18 ani. Este interzisă prin lege adopția fraților și surorilor de către persoane diferite, cu excepția cazurilor când aceasta contravine intereselor copiilor sau când unul dintre frați (surori) nu poate fi adoptat din motive de sănătate.

Adopția internațională a copilului se admite numai în cazuri excepționale, dacă s-a dovedit că timp de cel puțin 6 luni din momentul luării copilului la evidență acesta nu a fost acceptat pentru adopție în Republica Moldova. Încuviințarea adopției copilului se face de către instanța judecătorească la cererea persoanelor (persoanei) care solicită adopția. Cererea privind încuviințarea adopției se examinează de către instanța judecătorească, cu participarea obligatorie a autorității tutelare. Hotărârea instanței judecătorești privind încuviințarea adopției poate fi pronunțată numai atunci când copilul s-a aflat în îngrijirea viitorilor adoptatori (adoptator) nu mai puțin de 6 luni. În unele cazuri adopția poate fi încuviințată și fără stabilirea acestui termen de încercare, motivele menționându-se în hotărârea instanței judecătorești. Pentru adopția copilului care a atins vârsta de 10 ani este necesar și acordul acestuia exprimat în instanța judecătorească. Adopția poate fi desfăcută, dacă aceasta o cer interesele copilului adoptat.

Identificarea și evidența copiilor rămași fără ocrotire părintească, se înfăptuiește de către autoritățile tutelare, care, în fiecare caz aparte, în funcție de circumstanțele concrete, cu avizul Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate, aleg forma de plasament al copiilor în scopul protecției lor, asigurând controlul sistematic asupra condițiilor de întreținere, educație și instruire a acestora. În acest scop, legislația obligă persoanele cu funcții de răspundere din instituțiile de instruire, curative, de asistență socială și altele similare, precum și alte persoane, care dețin informații despre astfel de copii să comunice, în termen de 3 zile, autorității tutelare despre locul aflării copiilor.

Copiii rămași fără ocrotire părintească, care nu pot fi lăsați în familia biologică sau atribuiți în familia extinsă vor fi:

- puși spre adopție;
- puși sub tutelă (curatelă);
- plasați în casă de copii de tip familial sau asistentului parental profesionist;

- supuși altor forme de protecție sau plasați în instituțiile rezidențiale de orice tip, în condițiile legii.

Conform legislației în vigoare, la alegerea tipului de plasament se va ține cont, în mod obligatoriu, de proveniența etnică a copilului, de apartenența lui la o anumită cultură, de religia, limba, starea sănătății și dezvoltarea copilului în vederea creării condițiilor de viață care ar asigura continuitatea educației acestuia. Până la plasamentul copilului rămas fără ocrotire părintească, responsabilitatea pentru acesta este pusă în seama autorității tutelare.

Legea fondului republican și a fondurilor locale de susținere a populației nr.827-XIV din 18 februarie 2000 prevede acordarea ajutoarelor anuale familiilor cu copii, familiilor cu copii invalizi până la 16 ani, familiilor monoparentale, familiilor cu tutelă asupra copiilor orfani neinstituționalizați, persoanelor neîncadrate în câmpul muncii din cauza necesității de a îngriji copiii până la vârsta de 3 ani și altor familii cu venituri mici, precum și copiilor orfani și rămași fără ocrotirea părintească, aflați la evidența structurilor teritoriale de asistență socială și protecție a familiei. Accesul persoanelor la măsurile de protecție socială în caz de șomaj este reglementat de Legea privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă nr.102-XV din 13 martie 2003, ce reglementează domeniul ocupării forței de muncă și protecției sociale a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă.

Pentru susținerea persoanelor în dificultate prin prestarea serviciilor sociale eficiente și de calitate înaltă care au drept scop de a oferi sprijin persoanelor pe termen scurt sau lung, pentru a satisface nevoile lor sociale, a reduce excluziunea socială și a îmbunătăți calitatea vieții lor a fost adoptat Programul național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale pe anii 2008-2012²⁸. Astfel, populația beneficiază de servicii sociale primare (comunitare), servicii sociale specializate și servicii sociale cu specializare înaltă. Legislația prevede la nivel comunitar următoarele servicii sociale: îngrijirea la domiciliu, cantinele de ajutor social, sprijin din partea asistenților sociali, sprijin financiar din fondul de susținere socială a populației și serviciile centrelor comunitare. Serviciile sociale comunitare includ, de asemenea consilierea, informarea, managementul de caz. Ele se bazează pe evaluarea inițială și complexă a beneficiarului și nevoilor lui individuale. Serviciile specializate includ Centrele specializate de zi (oferă asistență medicală și psihologică), Centre de plasament temporar (pentru copii cu dizabilități, precum și pentru persoanele fără domiciliu), suport pentru familiile substitutive (case de copii de tip familie, asistenți parentali profesioniști), suport pentru reintegrarea

²⁸Programul național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale pe anii 2008-2012, aprobat prin HG nr. 1512 din 31.12.2008.

copiilor în familii din îngrijirea rezidențială. Coordonarea metodologică și monitorizarea activității serviciilor sociale, în special serviciului de asistență parentală profesionistă și a caselor de copii de tip familial este atribuită în sarcină Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei²⁹.

Protecția cuplului mamă-copil, în scopul asigurării formării, menținerii și întăririi legăturilor familiale, este pus pe seama centrului maternal, care poate fi instituție publică sau privată. De serviciile Centrului pot beneficia mama și copiii, femeia gravidă în ultimul trimestru de sarcină, care se află în situație de risc social și solicită prestarea serviciilor sociale specializate³⁰. Scopul Centrului este de a preveni abandonul copilului prin oferirea unui mediu suportiv cuplului mamă-copil aflat în dificultate, dezvoltarea abilităților parentale ale mamei, precum și medierea relațiilor cu familia extinsă în vederea (re)integrării în mediul familial. Centrul oferă cuplului mamă-copil servicii de găzduire, îngrijire, educație, asistență medicală, juridică, socială, psihologică și de (re)integrare, dezvoltă servicii specializate pentru prevenirea abandonului copilului de către mamele care provin din rîndul copiilor străzii, mamele-victime ale abuzului și/sau ale traficului de ființe umane, mamele infectate HIV/SIDA.

În cadrul autorității administrației publice locale de nivelul al doilea funcționează Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate, subordonată Consiliului raional/municipal³¹. Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate eliberează Aviz în privința măsurii propuse de protecție a copilului lipsit de ocrotire părintească, scopul fiind de a asigura forma cea mai indicată de îngrijire alternativă a copilului separat de mediul familiei biologice. Comisia mai are și alte atribuții, inclusiv de a recepționa plângerile ce țin de protecția copilului plasat în oricare din tipurile de servicii de îngrijire.

Realizarea politicilor de asistență socială revine în sarcină Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei. Legislația atribuie ministerului în competență exclusivă constituirea sistemului de inspecție a serviciilor sociale, exercitarea propriu zisă a inspecției calității serviciilor sociale realizate de către prestatorii de servicii sociale, indiferent de tipul de proprietate și de forma juridică de organizare. Ministerului îi revine de asemenea, organizarea și gestionarea instituțiilor de asistență socială prestatoare de servicii cu specializare înaltă în cazul în care astfel de instituții nu pot fi organizate și gestionate de autoritățile administrației publice locale.

²⁹HG nr.691 din 17 noiembrie 2009 “Pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, structurii și efectivului-limită ale aparatului central al acestuia”.

³⁰Standardelor minime de calitate privind serviciile sociale prestate în cadrul centrelor maternale, aprobate prin H G nr. 1019 din 02.09.2008

³¹H .G. nr. 1177 din 31.10.2007 cu privire la instituirea Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate și aprobarea Regulamentului-cadru de activitate a acesteia.

Funcțiile de prestare a serviciilor sociale în unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea se pun pe seama structurilor teritoriale de asistență socială, în persoana secțiilor raionale de asistență socială și protecție a familiei/direcției de protecție a copilului în mun.Chișinău, acestea având responsabilitatea directă privind diversificarea și prestarea serviciilor sociale orientate prioritar la menținerea beneficiarului în familia și comunitatea de unde provine. Administrația publică locală de nivelul al doilea asigură dezvoltarea și gestionarea serviciilor sociale, în funcție de necesitățile identificate ale populației, în comun cu alte autorități publice locale și în colaborare cu agenți economici, patronate, sindicate și asociații obștești.

La nivelul comunei, orașului, activitatea de prestare a serviciilor sociale este realizată de unitatea de asistență socială prin intermediul asistenților sociali și al lucrătorilor sociali, selectați și angajați în conformitate cu legislația. Autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi contribuie la dezvoltarea și prestarea serviciilor sociale în teritoriul administrat și aprobă, în conformitate cu legislația, resursele financiare necesare³².

Legislația oferă dreptul de a presta servicii sociale și instituțiilor private fără scop lucrativ, altor forme organizaționale ale societății civile constituite în conformitate cu legislația.

Prestatorii de servicii sociale pot organiza și oferi servicii sociale dacă sunt acreditați în condițiile legii.

Potrivit prevederilor legislației în vigoare, orice persoană care se consideră într-o stare de risc social sau oricare persoană/familie defavorizată, neglijată sau abuzată, poate adresa o cerere scrisă sau verbală către asistentul social sau direct unui prestator de servicii sociale de la locul de trai al solicitantului. Lucrătorii instituțiilor instructiv-educative, medico-sanitare, de prestare a serviciilor sociale, poliției și ai altor organe competente, care dispun de informații privind necesitatea acordării serviciilor sociale unei persoane/familiei, sunt obligați să informeze neîntârziat, unitatea de asistență socială de la locul de trai al persoanei/familiei. Asistentul social oferă în cel mult 3 zile informații sau consultanță necesară, iar după caz asigură în termen de cel mult 10 zile evaluarea inițială a necesităților persoanei/familiei în scop de prestare a serviciilor sociale. În situații de urgență asistentul social procedează imediat la prestarea serviciilor sociale, cu implicarea nemijlocită a autorităților competente. Dacă rezultatele evaluării inițiale sau ale intervenției de o singură dată sunt insuficiente pentru satisfacerea necesităților persoanei, asistentul social efectuează evaluarea complexă, coordonând toate acțiunile cu structura teritorială de asistență socială. În urma evaluării complexe, se elaborează planul individualizat de asistență a beneficiarului, care conține

³²Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123 din 18.06.2010, în vigoare de la 03.03.2011.

recomandări privind acordarea după caz a serviciilor sociale primare, a serviciilor sociale specializate în familia biologică a beneficiarului, într-o familie substitutivă ori în cadrul unor centre de zi sau de plasament temporar sau servicii sociale cu specializare înaltă. Serviciile sociale cu specializare înaltă sunt recomandate numai dacă sunt motive întemeiate de a considera că celelalte tipuri de servicii nu pot satisface necesitățile identificate ale beneficiarului, iar neacordarea serviciilor sociale cu specializare înaltă constituie un risc pentru viața beneficiarului. Nu se acceptă prestarea serviciilor sociale cu specializare înaltă nici unui beneficiar fără evaluarea complexă și fără planul individualizat de asistență, precum și în lipsa unei decizii motivate de referire a cazului în vederea prestării serviciilor sociale cu specializare înaltă. Condițiile materiale precare ale persoanei/familiei nu constituie temei exclusiv pentru ca aceasta să fie referită pentru a beneficia de servicii sociale cu specializare înaltă³³.

Pentru determinarea eficienței serviciilor sociale acordate, situația beneficiarului este reevaluată periodic, în mod obligatoriu după prima lună de acordare a serviciilor sociale, la trei luni de acordare a serviciilor sociale și ulterior după necesitate, dar nu mai rar decât o dată la șase luni.

Evidența servicii sociale prestate se ține într-un registru, în care se înscrie numele și prenumele beneficiarului, datele personale, domiciliul, cauza solicitării serviciilor sociale, durata așteptării, rezultatul prestării serviciilor. Înregistrarea, păstrarea și utilizarea datelor cu caracter personal ale beneficiarilor se efectuează în conformitate cu prevederile legislației.

Prestatorii de servicii sociale, indiferent de tipul de proprietate și de forma juridică de organizare sunt supuși inspecției sociale, la care sunt antrenați reprezentanți ai societății civile. Inspecția socială are drept obiective respectarea standardelor de calitate a serviciilor sociale; îmbunătățirea calității și sporirea eficienței serviciilor sociale; îndrumarea și susținerea metodologică a activității prestatorilor de servicii sociale și asigurarea respectării drepturilor sociale ale beneficiarilor.

Monitorizarea și evaluarea sistemului integrat de servicii sociale, elaborarea indicatorilor și metodologiei de analiză a dinamicii progreselor, de asemenea sunt puse în sarcină Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

Pentru asigurarea respectării normelor materiale de promovare și protecție a drepturilor copilului, cadrul juridic național stabilește părinților și a altor persoane cu atribuții și obligații de îngrijire a copilului, după caz, răspundere civilă, contravențională sau penală.

³³Legea cu privire la serviciile sociale, art.18.

III. Sugestii privind modificarea și completarea cadrului normativ național în vederea asigurării compatibilității cu prevederile Liniilor Directoare ONU pentru îngrijirea alternativă a copiilor.

În calitate de subiect plenipotențiar al relațiilor internaționale, Republica Moldova în permanență acordă atenție sporită modernizării cadrului juridic național, inclusiv pentru asigurarea conformității cu standardele internaționale în domeniul promovării și protecției drepturilor copiilor.

În acest sens, adoptarea Liniilor directoare ONU privind îngrijirea alternativă a copiilor constituie un temei și o oportunitate pentru evaluarea cadrului juridic național relevant, în vederea asigurării conformității normelor materiale și procesuale autohtone cu standardele internaționale.

Relațiile juridice de asigurare a protecției copiilor rămași fără îngrijire părintească, își găsesc reglementare, în măsură mai mare sau mai mică, într-un șir de acte naționale - legislative și normative, cele mai relevante fiind:

Acte legislative:

- Legea privind drepturile copilului nr.338-XIII din 15.12.94.
- Codul familiei nr.1316-XIV din 26.10.2000.
- Codul civil nr.1107-XV din 06.06.2002.
- Codul cu privire la locuințe nr.2718-X din 03.06.1983.
- Codul muncii nr. 154-XV din 28.03.2003.
- Codul penal nr.985-XV din 18.04.2002.
- Codul Contravențional nr.218-XVI din 24.10.2008.
- Codul de executare nr.443-XV din 24.12.2004.
- Legea asistenței sociale nr.547-XV din 25.12.2003.
- Legea cu privire la serviciile sociale nr.123 din 18.06.2010 , în vigoare de la 03.03.2011.
- Legea cu privire la ajutorul social nr.133-XVI din 13.06.2008.

- Legea privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr.499-XIV din 14.07.99.
- Legea privind actele de stare civilă nr.100 din 26.04.2001.
- Legea privind regimul juridic al adopției nr.99 din 28.05.2010.
- Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr.45-XVI din 01.03.2007.
- Legea privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, droguri și alte substanțe psihotrope nr.713 din 06.12.2001.
- Legea Fondului republican și a fondurilor locale de susținere socială a populației nr.827-XIV din 18.02.2000.
- Legea privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă nr.102-XV din 13.03.2003.
- Legea privind administrația publică locală nr.436-XVI din 28.12.2006.
- Legea privind finanțele publice locale nr.397-XV din 16.10.2003.
- Legea privind sistemul bugetar și procesul bugetar nr.847-XIII din 24.05.96, etc.

Acte normative:

- Standardele minime de calitate pentru casele de copii de tip familial, aprobate prin HG nr.812 din 02.07.2003.
- Regulamentul casei de copii de tip familial, aprobat prin HG nr.937 din 12 iulie 2002, în redacția nouă aprobat prin HG 614 din 06.07.2010,.
- Regulamentul – cadru cu privire la serviciul de asistență parentală profesionistă, aprobat prin HG nr.1361 din 7 decembrie 2007.
- HG nr.924 din 31.12.2009 cu privire la alocațiile pentru copiii plasați în serviciul de asistență parentală profesionistă
- Regulamentul-cadru al Centrului de plasament temporar al copilului, aprobat prin HG nr.1018 din 13.09.2004.
- Standardele minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copilului din Centrul de plasament temporar, aprobate prin HG nr.450 din 28.04.2006.
- Standardele minime de calitate, aprobate prin HG nr.823 din 04.07.2008. pentru serviciile sociale prestate în centrele de plasament pentru copii cu dizabilități
- Standardele minime de calitate pentru serviciile sociale prestate în centrele de zi pentru copii cu dizabilități, aprobate prin HG nr.824 din 04.07.2008.
- Standardele minime de calitate privind serviciile sociale prestate în cadrul centrelor maternale, aprobate prin HG nr.1019 din 02.09.2008.

- Standardele minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copiilor din instituțiile de tip rezidențial, aprobate prin HG nr.432 din 20.04.2007.
- Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social “Locuință protejată” și Standardele minime de calitate, aprobate prin HG nr.711 din 09.08.2010.
- Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea serviciului social “Casă comunitară” și a Standardelor minime de calitate, aprobate prin HG nr.936 din 08.10.2010.
- HG. nr.1177 din 31.10.2007 cu privire la instituirea Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate și aprobarea Regulamentului-cadru de activitate a acesteia.
- Regulile de eliberare a certificatului de luare în evidență a copilului care rămâne în țară, al cărui părinte/tutore (curator), cetățean al Republicii Moldova, se angajează provizoriu în muncă în străinătate, aprobate prin HG nr.290 din 15.04.2009.
- Standardele minime de calitate privind serviciile sociale prestate victimelor violenței în familie, aprobate prin HG nr.1200 din 23.12.2010.
- HG nr.257 din 05.03.2008 cu privire la mijloacele speciale ale instituțiilor de asistență socială subordonate Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei.
- Regulamentul-tip cu privire la funcționarea cantinelor de ajutor social, aprobat prin HG nr.1246 din 16.10.2003.
- HG nr.198 din 16.04.93 cu privire la protecția copiilor și familiilor socialmente vulnerabile.
- HG nr.137 din 20.03.91 cu privire la modul de stabilire și plată a alocațiilor orientate spre îmbunătățirea situației femeilor, ocrotirea mamei și copilului, întărirea familiei, cu modificări.
- Regulamentul privind procedura de repatriere a copiilor și adulților – victime ale traficului de ființe umane, traficului ilegal de migranți, precum și a copiilor neînsoțiți, aprobat prin HG nr.948 din 07 august 2008, etc.

Constituția Republicii Moldova, precum s-a menționat mai sus, proclamă familia drept element natural și fundamental al societății, acordând prioritate familiei biologice, să asigure ocrotire și bunăstare copilului. Statului îi revine obligațiunea de a oferi sprijinul necesar părinților sau celor care-i înlocuiesc, în realizarea efectivă a drepturilor și obligațiilor față de copii.

La 16.06.2003 Guvernul a adoptat Strategia națională privind protecția copilului și familiei, în care recunoaște că prin ratificarea Convenției cu privire la drepturile copilului, prin adoptarea Legii privind drepturile copilului și a Concepției naționale privind protecția copilului și familiei, Republica Moldova s-a obligat să respecte și să promoveze drepturile copilului ca subiect independent, cu drept la ajutor și ocrotire specială, precum și să dezvolte politica națională în domeniul protecției copilului și familiei.

Adoptarea Strategiei a fost determinată, inclusiv de faptul că, în afară de categoriile tradiționale de copii în dificultate: copii orfani și lipsiți de îngrijirea părintească, copii abandonați, copii cu dizabilități, copii din familii numeroase și cu părinți cu dizabilități, în societatea noastră mai pot fi identificate categorii noi de copii social vulnerabili și familii în situații de risc: copii orfani sociali, copii abandonați peste hotare, copii neșcolarizați, copiii străzii, copii victime ale abuzului și/sau traficului, tineri în conflict cu legea, copii cu HIV/SIDA, etc.

Această stare de lucruri impune noi metode de abordare în politica socială și trasarea a noi obiective:

- dezvoltarea/armonizarea cadrului legal în domeniul protecției copilului și familiei și asigurarea implementării depline a Convenției ONU și altor acte normative naționale și internaționale privind drepturile copilului și familiei;
- consolidarea și dezvoltarea capacităților instituționale pentru a dezvolta și implementa modele de servicii comunitare în baza standardelor de calitate pentru protecția copilului și familiei;
- crearea și dezvoltarea unui sistem național și local de monitorizare și evaluare a situației copilului și familiei;
- dezvoltarea mecanismelor financiare care să promoveze și să susțină modele eficiente de servicii de protecție a copilului și familiei;

Modernizarea cadrului legal în direcția asigurării interesului superior al copilului, implică necesitatea respectării următoarei ierarhii a opțiunilor pentru îngrijirea și educarea copilului: sprijinirea familiei, reintegrarea copilului în familia biologică sau integrarea/reintegrarea lui în familia extinsă, adopția, plasarea copilului la asistentul parental profesionist și în casa de copii de tip familie până la găsirea unei soluții optimale, și drept ultimă opțiune – plasarea copilului pentru îngrijire în instituția rezidențială. Acest deziderat se materializează consecvent în actele legislative și normative adoptate ulterior.

Dreptul copilului de a beneficia de ocrotire specială și după împlinirea vârstei de 18 ani, este stabilit actualmente în Legea privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr.499-XIV din 14.07.99, potrivit căreia alocația pentru copii în cazul pierderii întreținătorului se stabilește elevilor și studenților instituțiilor de învățământ secundar, mediu de specialitate și superior, cu excepția învățământului fără frecvență, - până la absolvirea instituției de învățământ respective, însă nu mai mult decât până la împlinirea vârstei de 23 de ani, precum și în Regulamentul casei de copii de tip familial aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.937 din 12 iulie 2002, în redacția aprobată prin HG 614 din 06.07.2010, conform căreia,

copiii din CCTF dețin calitatea de membru al acesteia până la atingerea vârstei de 18 ani, iar în cazul continuării studiilor în licee, școlile profesionale și de meserii, instituțiile de învățământ mediu de specialitate și superior universitar, ei își păstrează această calitate până la încheierea studiilor, dar numai până la vârsta de 23 de ani. Pentru asigurarea implementării eficiente a acestui principiu indiferent de forma de protecție aplicată copilului în dificultate, considerăm binevenit de a prevedea reglementări exprese în acest sens în Legea privind drepturile copilului, care stabilește statutul juridic al copilului ca subiect independent și titular distinct de drepturi.

În același timp, **Legea privind drepturile copilului nr.338-XIII din 15.12.1994 (Legea nr.338)**, mai necesită un șir de alte modificări și completări care să cuprindă:

- *definiția unor termeni de referință*, inclusiv care se regăsesc în Liniile directoare. Bunăoară, în mai multe acte normative naționale se utilizează termenul "copii în dificultate", despre aceasta se menționează și în Strategia națională privind protecția copilului și familiei, însă legislația nu asigură claritate în privința categoriilor de copii față de care este aplicabil acest termen. În general, mai multe acte legislative și normative³⁴ conțin noțiuni și definiții, care trebuie să fie încadrate în Legea nr.338;

- *un articol distinct despre principiile de aplicare a normelor legale referitoare la copil*. Importanța unei atare norme rezidă în faptul că, va asigura ca principiile care reflectă spiritul actelor internaționale de promovare și protecție a drepturilor fundamentale ale copilului, să preia la nivel național forma unor reglementări legale și astfel să determine comportamentul legal al subiecților implicați în relațiile juridice care aduc atingere intereselor copilului;

- *o normă aparte referitoare la aplicarea principiului "interesului superior al copilului"*. Aceasta rezultă nu doar din redacția Liniilor directoare, care oferă loc pentru explicații mai detaliate referitoare la modul de determinare a interesului superior al copilului, în acest fel, evidențiind importanța deosebită a acestui principiu. O astfel de normă în Legea nr.338 este necesară și în scopul realizării unuia din obiectivele Strategiei naționale privind protecția copilului și familiei, de a asigura definirea clară a conceptului de "interes superior al copilului" și reflectarea acestuia în actele normative și legislative naționale.

- norma actuală privind egalitatea copiilor (art.3 din Legea nr.338) trebuie *de completat cu prevederi despre tratamentul non-discriminatoriu al copiilor*, în baza oricărui statut al copilului sau părinților săi, etc.

³⁴ Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123 din 18.06.2010 , în vigoare de la 03.03.2011; Codul Familiei; Regulamentul – cadru cu privire la serviciul de asistență parentală profesionistă, aprobat prin H G nr.1361 din 7 decembrie 2007; Standardele minime de calitate pentru serviciile sociale prestate în centrele de zi pentru copii cu dizabilități, aprobate prin HG nr. 824 din 04.07.2008, etc.;

Necesită perfecționare redacția actuală a unor norme din Legea nr.338, în special referitoare la asigurarea dreptului la identitate al copilului, dreptului de a fi ascultat și de a formula opiniile în cunoștință de cauză. Aici trebuie să se menționeze și despre consecințele nerespectării acestor proceduri.

În contextul asigurării dreptului la identitate al copilului, Legea nr.338 trebuie să conțină reglementări, care să le dezvolte pe cele din Legea nr.100, referitoare la procedura de declarare a nașterii copilului abandonat. Legea nr.338 trebuie să stabilească expres în atribuțiile organului de poliție identificarea (într-un termen rezonabil) a persoanei care a abandonat copilul, pentru a stabili cauzele care au determinat-o la astfel de acțiuni. În dependență de rezultate autoritatea tutelară urmează să adopte decizie, acordând prioritate asigurării preluării copilului în familia biologică sau în familia extinsă, după caz în vederea identificării potențialilor tutori/curatori din rândul altor rude sau persoane cunoscute. Referința expresă în Legea nr.338 a inițierii de către organul poliției a procedurii de căutare a persoanei care a abandonat copilul, este necesară în contextul prevederilor art.12 din Legea cu privire la poliție nr.416 din 18.12.1990, potrivit căreia poliția este obligată să ia măsuri de investigare operativă și alte măsuri necesare pentru stabilirea persoanelor dispărute sau a altor persoane în cazurile prevăzute de legislație. Prin urmare, stabilirea de către poliție a persoanei care a abandonat copilul, trebuie să constituie un caz prevăzută în lege.

Modificarea Capitolului III (Familia și copilul) și a Capitolului IV (Copilul în condiții nefavorabile și extreme) ale Legii nr.338 este necesară, având în vedere pe de o parte, redacția lor actuală, care nu răspunde imperativului zilei și cerințelor Liniilor directoare. Alt factor determinant constituie normele privind formele de asistență socială și tipurile de servicii sociale pentru copiii în dificultate, care se conțin în într-un șir de acte legislative, inclusiv cu sferă de aplicare mai largă decât copiii în dificultate, precum sunt Legea nr.547, Legea nr.123, Legea nr.100, Codul familiei etc., și în acte normative aprobate prin Hotărâri de Guvern, în special fiind vorba de Regulamentul Casei de copii de tip familial, Regulamentul Serviciului de asistență parentală profesionistă, Regulamentele Centrului de plasament temporar, Centrului de zi, inclusiv pentru copiii cu dizabilități, al Centrului maternal, al Casei comunitare etc. Aceste norme ar trebui să fie unificate în Legea nr.338, care este actul legislativ special conceput pentru copii. În același timp, actele normative menționate ale Guvernului, vor avea la rândul său o bază legală, necesară potrivit art.50 alin.(3) al Constituției.

Unele norme ale **Codului familiei** mențin accentul pe instituționalizare copiilor separați de familia biologică, în timp ce Ghidul ONU recunoaște îngrijirea rezidențială ca o formă

excepțională și temporară. Prin urmare este necesar de revizuit normele Codului care au relevanță în acest sens, pentru a exclude discordanța cu spiritul Liniilor directoare.

Codul familiei ar trebui să conțină reglementări exprese privind:

- *menținerea obligației și responsabilității părinților de a-și întreține copilul și după decăderea lor din drepturile părintești;*
- *necesitatea lucrului profilactic cu părinții decăzuți din drepturi părintești (în prezent, fiind decăzuți din drepturile părintești, aceștea practic sunt lăsați în pace, în timp ce dimpotrivă ar trebui să se intensifice lucrul cu ei);*
- *asigurarea pentru părinții adolescenți să-și mențină drepturile, inerente statutului lor, atât în calitate de părinți cât și de copii;*
- *îngrijirea alternativă a copiilor până la vârsta de 3 ani să fie asigurată exclusiv prin implicarea serviciilor sociale de tip familie (reglementări exprese în acest sens sînt binevenite și în Legea nr.338);*
- *clarificarea statutului autorității tutelare, etc.*

Institutul tutelei și curatelei necesită o abordare conceptual nouă (reglementări privind instituirea tutelei se conțin atât în Codul familiei, cât și în Codul Civil).

Astfel, având la bază cerința Liniilor directoare, potrivit căreia nici un copil nu trebuie să fie nici pentru un moment fără protecția unui tutore sau organ abilitat, este necesar de examinat oportunitatea modificării procedurii actuale de instituire a tutelei – actualmente se prezumă inițiativa tutorelui (art.142 alin.(4) Codul familiei), dar ar fi mai rațional de prevăzut prin normă legală inițierea din oficiu de către autoritatea tutelară a procesului de identificare și desemnare a persoanei în calitate de tutore/curator. Norma legii nu ar trebui să ofere dreptul tutorelui/curatorului desemnat de a refuza acest statut sau să-l conteste, decât dacă este în situația unor circumstanțe, expres prevăzute în lege care exclud sau pun în dificultate realizarea acestei sarcini.

Institutul tutelei/curatelei, ca formă de îngrijire alternativă a copilului, ar trebui să fie *aplicabilă cu prioritate* între membrii familiei extinse sau între persoanele aflate în legături de rudenie (de stabilit expres aceasta în legislație). Din rândul străinilor ar putea fi desemnate doar persoane care au fost cunoscute copilului până la constituirea tutelei/curatelei.

În lipsa persoanelor din categoriile menționate, instituirea tutelei/curatelei se va decide pornind de la interesul superior al copilului. Normele legii ar putea să prevadă în atare cazuri aplicarea prioritară a altor forme de îngrijire (asistență parentală profesionistă, casă de copii de tip familie etc.), care presupune pregătire profesională și control riguros permanent.

Această poziție este determinată de raționamentul că, nivelul *adecvat* al îngrijirii alternative a copilului aflat în dificultate, poate fi asigurat fie în condițiile legăturii de rudenie dintre copil și îngrijitor (primordial aici este factorul emotiv-psihologic bazat pe legătura de sîinge, atașamentul reciproc, etc.), fie de un îngrijitor cu pregătire profesională pentru acest lucru, în condiții de activitate reglementată corespunzător și acreditată, care include și procese de monitorizare și control inopinat, precum și evaluare periodică a activității sale.

Și dimpotrivă, considerăm, că va fi extrem de dificil de asigurat copilul lipsit de ocrotire părintească o îngrijire adecvată, în condițiile instituirii asupra lui a tutelei/curatelei din partea unei persoane străine fără atașamentul caracteristic rudelor și fără pregătire specială pentru lucrul cu copiii (or, pentru tutore/curator legislația nu prevede ca și condiție obligatorie pregătire profesională), care nu este supusă controlului sistematic, precum se prevede în legislație pentru alte forme și tipuri de protecție a copilului în dificultate.

Este inoportună menținerea concomitentă în Codul familiei și în Codul civil a unor norme referitoare la institutul tutelei care de altfel se dublează. În același timp, unele norme cu obiect de reglementare identic, dar cu redacție diferită, crează incertitudine la aplicare (ca exemplu, condițiile pentru a fi tutore, termen diferit de informare a organelor de tutelă asupra cazurilor de aflare în dificultate a copilului – art.114 CF prevede termenul de 3 zile, iar art.37 CC prevede termenul de 5 zile, etc.).

Reglementări despre tutelă/curatelă, ca și formă alternativă de protecție a copilului în dificultate, trebuie incluse și în Legea nr.338.

În **Codul civil** este necesar de revizuit unele norme, inclusiv cea referitoare la domiciliul copilului dat în plasament. Bunăoară, potrivit art.31 alin.(2) Cod civil, domiciliul minorului dat în plasament de instanța de judecată unui terț rămâne la părinții săi. Trebuie să observăm că, potrivit cadrului juridic național, prin hotărâre judecătorească are loc doar încuviințarea adopției. În celelalte cazuri, plasamentul se efectuează prin decizia motivată a autorității tutelare (având avizul Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate), care este organ administrativ. Prin urmare, din dispoziția alin.(2) art.31 CC, reiese că domiciliul copilului plasat în adopție, rămâne la părinții săi (aici nu se menționează nimic despre părinții adoptivi), iar în toate celelalte cazuri, conform alin.(5) al aceluiași articol, domiciliul minorului aflat în dificultate, în cazurile prevăzute prin lege, se află la familia sau la persoanele cărora le-a fost dat în plasament ori încredințat. Considerăm că logic ar fi trebuit să fie invers.

Termenul "minor" în unele articole ale Codului civil trebuie de înlocuit cu termenul "copil", care are sens mai larg și corespunde prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

Pentru o garanție suplimentară și o asigurare mai eficientă a dreptului copilului la folosirea spațiului locativ-proprietate a părinților, este necesar de prevăzut, ca și excepție de la regula generală (după analogia prevederilor art.42 Cod civil privind autorizația autorității tutelare pentru încheierea actelor juridice), că înstrăinarea locuinței în care a locuit copilul până la plasament, să aibă loc doar cu avizul autorității tutelare, eliberat în baza evaluării situației copilului. Acest lucru este posibil din următoarele considerente:

a) este permis de normele legale (art.57 CF – copilul nu are drept de proprietate asupra bunurilor părinților, excepție făcând dreptul la moștenire și dreptul la întreținere. În cazul apariției bunurilor comune ale părinților și copiilor, drepturile de posesie, de folosință și de dispoziție sunt reglementate de legislația civilă; art.315 CC - dreptul de proprietate poate fi limitat prin lege sau de drepturile unui terț.);

b) în virtutea prevederilor constituționale, dreptul de proprietate nu este un drept absolut, prin urmare este posibilă limitarea dreptului de proprietate al părinților, cu condiția respectării principiului proporționalității având în vedere scopul urmărit;

c) la aprecierea proporționalității trebuie de luat în considerație pe de o parte prioritatea interesului superior al copilului, pe de altă parte obligația părinților de întreținere a copilului;

De asemenea legislația civilă ar trebui să prevadă pentru copilul aflat în plasament, posibilitatea obținerii unor drepturi asupra bunurilor care au fost produse cu participarea sa și asupra bunurilor constituite cu suportul oferit de terți, însă destinate beneficiului comun în cadrul serviciului social. De exemplu, recunoașterea dreptului de proprietate asupra cotei părți într-o casă, construită de către părinții-educători sau alți prestatori de servicii sociale cu concursul beneficiarilor – copiilor aflați în plasament sau construită de către terți pentru beneficiul acestor copii.

Este binevenită modificarea normelor civile referitoare *la rezerva succesorală*, prin introducerea în calitate de beneficiar garantat asupra masei succesoriale, indiferent de conținutul testamentului, a copilului aflat în plasament. Astfel, potrivit art.1505 Cod civil succesorii de clasa I inapți de muncă au dreptul de a moșteni, independent de conținutul testamentului, cel puțin 1/2 cotă-parte din cota ce s-ar cuveni fiecăruia în caz de succesiune legală. Aceasta și alte norme ar trebui să stabilească în calitate de subiecți garantați ai rezervei succesoriale și copiii care se află/s-au aflat în îngrijire alternativă.

Codul cu privire la locuințe prevede în art.63 (Menținerea încăperii de locuit pentru cetățenii, care lipsesc temporar), că încăperea de locuit se menține, în cazul aranjării copiilor pentru educare într-o instituție de stat pentru copii, la rude, la tutore și la curator – în decursul întregii perioade de aflare a lor la această instituție, la rude, la tutore și curator, dacă în încăperea de

locuit, din care a plecat copilul, au rămas să locuiască alți membri ai familiei. Dacă în încăperea de locuit, din care a plecat copilul, n-au rămas să locuiască alți membri ai familiei și în încăperea au fost instalate alte persoane sau dacă instalarea în această încăpere nu este cu puțință din alte cauze, atunci acestui copil, după expirarea termenului aflării în instituția de stat pentru copii, la rude, la tutore și curator, i se acordă o locuință de către executivul local.

Această normă oferea anumite garanții în condițiile, când fondul locativ era preponderent de stat și departamental, iar gestionarea lui era atribuită autorităților administrației publice locale. În condițiile actuale, normă menționată este declarativă, fără garanții reale de asigurare a dreptului la spațiu locativ copilului în perioada post-plasament.

Este necesar de prevăzut un mecanism care să asigure acces eficient la locuințe sociale copiilor, care plecând din plasament nu au posibilitate de a reveni la locul precedent de trai. În acest context, consider binevenită elaborarea *Legii privind adaptarea socială a persoanelor post-plasament*. Actul legislativ menționat ar îmbunătăți cadrul juridic național, care nu conține mecanisme eficiente pentru a asigura un început garantat de viață independentă stabilă, persoanei care la atingerea vârstei de 18 ani trebuie să plece din plasament, rămânând de fapt singură, față în față cu problemele.

Este extrem de important că **Legea privind actele de stare civilă** prevede o normă aparte referitoare la întocmirea actului de naștere al copilului găsit și abandonat. Redacția acestei norme, însă, nu asigură claritate care autoritate tutelară este obligată să participe la constatarea faptului și ulterior să declare înregistrarea nașterii, cui se eliberează certificatul de naștere al copilului și cine asigură păstrarea lui. Nu se menționează nimic despre acțiunile ulterioare ale poliției de a căuta persoana care a abandonat copilul și termenul stabilit pentru aceasta (precum s-a menționat mai sus, Legea cu privire la poliție stabilește obligația poliției de a căuta persoanele, în cazurile prevăzute expres de legislație, deci în Legea nr.100 de asemenea trebuie să fie prevăzut expres acest lucru).

În altă ordine de idei, art.20 al Legii nr.100 prevede ca și temei pentru înregistrarea nașterii certificatul eliberat de medicul la care s-a adresat mama după naștere, când nașterea s-a produs înafara unității medicale. Însă în continuare norma legii nu prevede urmările pentru cazurile de refuz neîntemeiat a medicului de a elibera acest certificat. În același timp, fără certificatul medicului, nu poate avea loc înregistrarea nașterii la oficiul stării civile, iar fără înregistrarea nașterii, copilul nu beneficiază de statut de personalitate juridică cu toate consecințele de ordin personal și patrimonial. De altfel Legea nr.100 definește drept contravenție – neeliberarea de către personalul medical competent, în termenele stabilite pentru declararea nașterii a certificatelor medicale constatatoare a acestor fapte, însă Codul

Contravențional nu conține o astfel de normă, respectiv aceste încălcări rămân fără sancționare.

Sursele și condițiile de finanțare a serviciilor sociale se conțin într-un șir de acte normative naționale. Potrivit Programului Național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale pe anii 2008-2012, aprobat prin HG nr.1512 din 31.12.2008 resursele pentru finanțarea serviciilor sociale pot fi diverse.

Legea asistenței sociale nr.547-XV din 25.12.2003 stabilește că acțiunile de asistență socială se finanțează de la bugetul de stat, de la bugetele unităților administrativ-teritoriale, din fondurile republican și locale de susținere socială a populației, din donații, sponsorizări, precum și din contribuțiile beneficiarilor de asistență socială. Modul de finanțare a asistenței sociale se stabilește prin legile care reglementează acordarea prestațiilor sociale și a serviciilor sociale.

În conformitate cu Legea cu privire la serviciile sociale nr.123 din 18.06.2010, în vigoare de la 03.03.2011, serviciile sociale sunt finanțate din bugetul de stat, bugetele unităților administrativ-teritoriale, sursele proprii ale prestatorilor de servicii sociale, alte surse conform legislației. Modul de finanțare a serviciilor sociale se stabilește conform cadrului legislativ care reglementează relațiile interbugetare.

În scopul asigurării suportului financiar corespunzător și sprijinul adecvat persoanei sau familiei în dificultate, este necesar **de modificat Legea finanțelor publice locale**, pentru a stabili clar care autorități (de nivelul I sau II) și ce servicii finanțează, precum și de examinat posibilitatea stupulării exprese a caracterului prioritar al cheltuielilor pentru finanțarea serviciilor sociale.

De asemenea, potrivit Legii nr.123, autorităților administrației publice centrale și locale li s-a oferit dreptul de a procura și contracta servicii sociale în condițiile legii. Deoarece nici un act legislativ nu conține prevederi despre condițiile și procedura de achiziționare a serviciilor sociale, asemenea reglementări **sunt binevenite în Legea finanțelor publice locale și Legea privind administrația publică locală**.

Astfel, mecanismul de finanțare a serviciilor sociale, trebuie să delimiteze clar: cheltuielile pentru dezvoltarea serviciilor comunitare și specializate de protecție a copilului în dificultate să fie efectuate din bugetul local, iar cheltuielile pentru serviciile de specializare înaltă să fie asigurate din bugetul național. De altfel, actualmente activitatea casei de copii de tip familial, potrivit Regulamentului casei de copii de tip familial, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.937 din 12 iulie 2002 – în redacție nouă prin HG 614 din 06.07.2010, este finanțată din mijloacele prevăzute în bugetele raionale/municipale și în bugetul central al unității teritoriale

autonome Găgăuzia, precum și din mijloacele speciale și alte mijloace, conform legislației. Funcționarea CCTF urmând să fie asigurată în conformitate cu prevederile legislației de către autoritățile administrației publice locale.

Aceleași surse financiare se prevăd, conform Regulamentului-cadru cu privire la serviciul de asistență parentală profesionistă, aprobat prin HG nr.1361 din 7 decembrie 2007 și pentru finanțarea serviciului de asistență parentală profesionistă.

Legislația ar trebui să prevadă concret posibilitatea și condițiile antrenării părinților biologici, inclusiv a celor decăzuți din drepturile părintești, în calitate de sursă suplimentară, la achitarea cheltuielilor legate de plasamentul copilului.

Legea cu privire la serviciile sociale, recent intrată în vigoare desemnează în calitate de prestatori publici de servicii sociale:

- instituțiile de asistență socială create și gestionate de autoritățile administrației publice centrale;
- autoritățile administrației publice locale de nivelul II și I.

Prestatori privați de servicii sociale sunt:

- asociațiile obștești, fundațiile, instituțiile private fără scop lucrativ;
- persoanele juridice și fizice – întreprinderi cu scop lucrativ.

Redacția acestei norme este mai puțin reușită, deoarece autoritățile administrației publice locale au alte funcții. Ele nu prestează servicii sociale, în schimb ar putea să participe ca și fondatori ai prestatorilor publici de servicii sociale, lor revenindu-le și sarcina de a asigura finanțarea prestatorilor publici de servicii sociale.

În altă ordine de idei, norma menționată scoate în prim plan asociațiile obștești printre prestatorii privați de servicii sociale.

Potrivit Legii cu privire la asociațiile obștești nr.837 din 17.05.1996, asociația obștească este constituită pe baza consemnării calității de membru, pentru desfructarea în comun a activității în vederea realizării scopurilor statutare ale persoanelor asociate ei și apărării intereselor lor comune. Organul suprem de conducere al asociației obștești este congresul (conferința) sau adunarea generală. Organul de conducere permanent al asociației obștești este un organ colegial, eligibil, subordonat congresului (conferinței) sau adunării generale, care după înregistrarea asociației obștești exercită drepturile persoanei juridice în numele asociației obștești și îndeplinește obligațiile acesteia în conformitate cu statutul.

Precum se vede, asociațiile obștești au o structură și mod de organizare a activității, care, considerăm, nu este tocmai potrivită pentru desfășurarea serviciilor sociale. În plan conceptual asociația obștească constituie ceva diferit de modalitatea activității unei structuri

de prestare a serviciilor sociale. Cu toate acestea art.11 al Legii nr.123 identifică anume asociația obștească cu titlu generalizator al denumirii prestatorilor de servicii sociale privați. Considerăm că ar fi mai reușit de substituit cu *“instituția privată”* sau *“organizația necomercială”*, care potrivit Codului civil are o modalitate de funcționare mai apropiată celei scontate.

Este incorectă și indicarea întreprinderilor cu caracter lucrativ în rol de prestători de servicii sociale. Or, întreprinderile cu caracter lucrativ au scop de profit, ceea ce nu răspunde scopului serviciului social. De altfel legislația permite - și acest lucru poate fi propus în Legea nr.123 - dreptul prestatorilor privați de servicii sociale de a fonda întreprinderi cu caracter lucrativ, ca și întreprinderi auxiliare, iar venitul obținut de acestea să servească pentru satisfacerea necesităților beneficiarilor de servicii sociale. Reglementările menționate, ar putea să încadreze un capitol distinct în Legea nr.123 privind modul de constituire, înregistrare și funcționare a instituțiilor publice și private de prestare a serviciilor sociale. Un element de principiu este de a prevedea activitatea în baza Statutului nu doar a instituțiilor private, dar și a instituțiilor publice, în acest fel asigurându-se respectarea cerinței Liniilor directoare privitor la procedura adecvată de înregistrare și reglementarea scrisă a sarcinilor și obiectivelor Serviciului.

În altă ordine de idei, implementarea Legii nr.123 necesită adoptarea unor acte regulatorii, cum ar fi *Legea privind evaluarea, acreditarea și supravegherea serviciilor sociale*, elaborarea *Criteriilor de evaluare a competenței profesionale și conduitei etice a îngrijitorilor ș.a.*

Legea privind administrația publică locală necesită a fi ajustată cerințelor Ghidului ONU pentru a asigura:

- identificarea autorității concrete în cadrul administrației publice locale care reprezintă autoritate tutelară și care exercită funcțiile autorității tutelare;
- identificarea și stabilirea competențelor clare pentru autoritatea care participă la nivel local în calitate de fondator al instituțiilor publice de prestate a serviciilor sociale;
- stabilirea competențelor clare pentru administrația publică locală de organizare a contractării serviciilor sociale de la îngrijitorii privați;
- obligații exprese ale administrației locale de a identifica necesitățile în servicii sociale la nivel local și de a organiza asistența socială corespunzătoare, inclusiv prin cooperare cu structuri private și publice;

- obligații exprese ale administrației locale de a atribui caracter prioritar cheltuielilor pentru asigurarea îngrijirii alternative de calitate înaltă copiilor în dificultate, în cadrul unității administrativ-teritoriale;
- obligații exprese privitor la acordarea facilităților instituțiilor private care prestează servicii de protecție, inclusiv de atribuire a terenurilor, facilități fiscale (în limita competenței), etc.

Liniile directoare scot în evidență și **îngrijirea neformală** a copiilor rămași fără îngrijire părintească. Legislația națională, însă, practic nu conține reglementări relevante în acest domeniu. În același timp, de-facto un număr foarte mare de copii se află în îngrijire neformală (neoficială) la bunici, rude, prieteni, vecini etc., în legătură cu plecarea părinților peste hotare la muncă.

Cadrul regulativ național practic se reduce la Hotărârea Guvernului nr.290 din 15.04.2009 de aprobare a Regulilor de eliberare a certificatului de luare în evidență a copilului care rămâne în țară, al cărui părinte/tutore (curator), cetățean al Republicii Moldova, se angajează provizoriu în muncă în străinătate. Acest act are menirea de a asigura luarea în evidență a copilului care rămâne în țară, al cărui părinte/tutore (curator), cetățean al Republicii Moldova, se angajează provizoriu în muncă în străinătate. Certificatele respective urmează a fi eliberate de autoritatea tutelară, la solicitarea părintelui/tutorelui (curatorului) care pleacă la muncă în străinătate.

Actul menționat practic nu lucrează. Părinții nu solicită Certificatul respectiv de la autoritatea tutelară, iar la frontieră nu întâmpină nici o restricție de ieșire din lipsa lui.

Pentru înlăturarea acestor deficiențe, Hotărârea Guvernului trebuie să conțină un mecanismul viabil de implementare a cerințelor stabilite. Este necesar de inclus, ca și responsabili de realizare nu doar Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, dar și alte structuri abilitate, inclusiv, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Educației, Serviciul de Grăniceri, Camera de Licențiere, etc. Se impune necesitatea unor reglementări care să asigure implicarea asistenților sociali comunitari în vederea identificării copiilor rămași în îngrijire neformală și în dependență de rezultatele evaluării primare, să li se ofere sprijinul corespunzător.

Îngrijirea rezidențială este reglementată în legislația națională într-un șir de acte legislative, precum Legea nr.338, Legea nr.123, Codul familiei. În 2007 prin hotărâre de Guvern au fost adoptate Standardele minime de calitate în instituțiile rezidențiale.

Considerăm insuficientă reglementarea acestei forme de îngrijire în Legea nr.338. Actualmente în lege lipsesc *criteriile concrete* care ar îndreptăți instituționalizarea copiilor, norme care ar asigura pre-selecția riguroasă la admiterea în instituții, referința la asigurarea

numărului suficient de îngrijitori în sistemul de îngrijire rezidențială care să permită o atenție individualizată copilului și posibilitatea de a păstra legătura cu un anumit îngrijitor, etc. Norma legală trebuie să prevadă expres interdicția derecrutare și acostare a copiilor pentru a fi plasați în îngrijire rezidențială de către instituții sau persoane fizice, iar pentru încălcarea acestei norme să fie prevăzută răspundere contravențională sau răspundere penală.

Cerința Liniilor directoare despre necesitatea *elaborării unei proceduri standardde plasare a copilului în dificultate în îngrijire alternativă*, de fapt se regăsește în Hotărârea Guvernului nr.1177 din 31.10.2007 cu privire la instituirea Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate și aprobarea Regulamentului-cadru de activitate a acesteia, aceasta însă necesită a fi ajustată la condițiile actuale,având în vedere elaborarea după 2007 a mai multor Regulamente privind exercitarea formelor de protecție socială.

Regulamentul Casei de copii de tip familial, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.937 din 12 iulie 2002 – în redacție aprobată prin HG nr.614 din 06.07.2010 conține unele norme care necesită reglementare legală:

- astfel, potrivit pct.8, solicitantul care dorește să obțină statut de părinte-educător, trebuie să depună o cerere scrisă către structura teritorială de asistență socială. În același timp, cadrul legal (aceasta este caracteristic și pentru celelalte tipuri de servicii sociale) nu oferă condiții atractive care să motiveze persoanele pregătite să se implice în activitatea de prestare a serviciilor de îngrijire a copiilor în dificultate. Quantumul remunerației pentru prestarea serviciilor este echivalent celui pentru colaboratorii instituțiilor de asistență socială, care, precum se știe este mic și neatractiv. Lipsa nivelului corespunzător de remunerație a prestatorilor de servicii privați, trebuie să fie compensat cu pachete sociale și facilități menite să sporească atractivitatea activității în dimeniu;
- pct.28, potrivit căruia, copiii plasați în CCTF li se rezervă dreptul la spațiul locativ de care au dispus părinții lor sau la un alt spațiu echivalent rămâne declarativ în condițiile actuale. Asupra modalității de realizare mai eficientă a acestui drept, ne-am referit mai sus;
- pentru a asigura realizarea eficientă a prevederilor pct.29 al Regulamentului - la atingerea vârstei de 18 ani, autoritățile administrației publice locale de la locul nașterii copiilor educați în CCTF vor contribui la plasarea acestora în câmpul muncii – este necesar de stabilit expres în atribuțiile unei autorități concrete a administrației publice locale realizarea acestor sarcini. În caz contrar norma va rămâne declarativă;
- același lucru reiese și din prevederile pct.34, care stabilește că, pentru dezvoltarea gospodăriei auxiliare, CCTF beneficiază, în condițiile legii, de loturi de pământ arabil,

repartizate cu titlu de posesie în baza deciziei autorității administrației publice locale. Mai sus s-au propus soluții de modificare a legislației în acest sens.

În aceeași ordine de idei, se cere revizuirea tuturor celorlalte Regulamente în scopul identificării normelor care necesită ajustare sau dezvoltare în cadrul legislativ național.

Trebuie de analizat oportunitatea instituirii **funcției de asistent pe problemele copilului**, la nivel comunitar, cu toate atribuțiile de rigoare.

Este necesară elaborarea unui **Cod de conduită a personalului** din sistemul de protecție socială. Constatăm în cadrul juridic național existența Legii privind codul de conduită al funcționarului public, a Codului de conduită al colaboratorului de poliție, etc. În același timp, prevederile Legii privind codul de conduită al funcționarului public nu ar putea fi de fiecare dată aplicabile, deoarece nu toți îngrijitorii încadrează componentele statului de funcționar public.

Ghidul ONU încurajează ratificarea sau **aderarea la Convenția de la Haga din 19 octombrie 1996** privind competența, legislația aplicabilă, recunoașterea, aplicarea și cooperarea cu privire la răspunderea părintească și măsurile de protecție a copiilor. Statul nostru nu a ratificat și nici nu a aderat la această Convenție, de aceea este importantă soluționarea pozitivă a acestei probleme.

În procesul revizuirii cadrului juridic, urmează de identificat acțiunile/inacțiunile, care, din punct de vedere al pericolului social ar putea fi calificate ca și delikte contravenționale sau infracțiuni, pentru **completarea Codului penal și Codului Contravențional** cu dispozițiile de rigoare, în scopul asigurării realizării mai eficiente a normelor materiale de promovare a îngrijirii adecvate a copiilor în dificultate.